

Йоаннис Стефанос Каминис

The author is a Senior Assistant Professor in the Department of Systematic Theology at the Faculty of Theology of Sofia University. E-mail: kaminis@theo.uni-sofia.bg; <https://orcid.org/0000-0003-3582-4037>.

**Review of: John Behr, *The Mystery of Christ: Life in Death*.
Crestwood, New York: St. Vladimir's Seminary Press, 2006, 189
pp. ISBN 978-0-88141-306-9.**

За Автора

Отец Джон Бер е професор в университета на Абърдийн в катедра Региус по Хуманитаристика. Преди това е преподавал в Православната богословска семинария „Св. Владимир“ в Ню Йорк, където е бил декан от 2007 до 2017 г. Той също ръководи катедрата по православно богословие „Митрополит Калистос Уеър“ в Центъра за православно богословие в Амстердам при университет Vrije.

След като завършва философия в Лондон през 1987 г. отец Джон прекарва една година в Гърция. Получава магистърска степен по източнокристиянски изследвания в Оксфордския университет при епископ Калистос (Уеър), който впоследствие става негов научен ръководител. Научното жури за докторската му теза се състои от изтъкнати богослови като отец Андрю Лут и Роуън Уилямс, бившия архиепископ на Кентърбъри. Докато работи по докторската си дисертация е поканен като гостуващ преподавател в семинарията „Св. Владимир“, където от 1995 г. е постоянен член на преподавателския състав. Преди да стане декан през 2007 г., той е бил редактор на богословско списание на „Св. Владимир“ и продължава да работи като редактор за поредицата на патристични книги от издателство на „Св. Владимир“.

Докторската му работа е посветена на въпросите на аскетизма и християнската антропология, с акцент върху св. Иринеи Лионски и Климент Александрийски. Тя е публикувана от Oxford University Press (2000). След

като изследва почти едно десетилетие християнството във втори век, о. Джон започва да публикува поредица за формирането на християнството богословие (The Way of Nicaea, SVS Press 2001, и The Nicene Faith, SVS Press 2003). Книгата The Mystery of Christ: Life in Death (SVS Press, 2003) представлява синтез на тези изследвания.

Книгата Тайнството на Христос (Живот в смърт)

Книгата „Тайнството на Христос“ предлага визия за християнско богословие, която предизвиква читателя да преосмисли съвременния историческия подход към богословието. Според автора повечето съвременни изложения на богословието започват с резултатите от богословските дебати през първите векове, но отделят богословските формулировки, от начина, по-който те са били установени чрез определени екзегетични практики. Пример за това е терминът „въплъщение“, който се отнася до второто лице на Светата Троица, родено от Дева Мария. Според о. Джон Бер, обаче това не било даденост, понеже идентичността на Христос се разбира само в светлината на Страданията Му, затова трябва да се върнем отново към по-ранните свидетели за живота на Иисус Христос, за да разберем начина по-който учениците разпознават Иисус Христос като Божи Син., т.е. чрез Страданието и Кръста.

Откровението за истинската идентичност на Христос не се разкрива просто в светлината на Страданието, а по-точно, когато самият Христос обяснява Писанията на учениците (Лук. 24:27). Преди това текстът на юдейските писания (Старият Завет) се възприема като съкровище от образи, чиято отправна точка е историческото събитие на Страданията. Разпнатият и възкръснал Господ, Който стои пред образите на Писанието (Стария Завет), е Онзи, за Когото възвестяват Писанията. Следователно Писанията още от раннохристиянските времена не се използват само като разказ за минали събития, а по-скоро като съкровищница от образи, водещи до Христовото тайнство. Тук отец Джон Бер подчертава, че според древната мисъл истината е това, което се намира в настоящото, докато за „просветената“ модерност е това, което се намира в миналото, а за постмодерността онова, което ще бъде. Историческият подход на модерността поставя истината за Иисус в миналото – как се е родил, какво е извършил и какво е казал, но по този начин Христовата истина

се подчинява на човешките критерии за историчност. В пролога на книгата си отец Джон Бер изрично критикува съвременните исторически методи, като например историко-критическия метод за изучаването на Свещ. Писание. Според него, историческият подход на модерността поставя истината на Христос твърдо в миналото, както показва и т.н. опит на „Семинар за Иисус“ – група от около 50 библейски изследователи и 100 неспециалисти, чиято цел е да реконструират историческата личност на Иисус.¹

Вместо да използва съвременните исторически методи – като например да открие „какво наистина се е случило“ – методи, зависещи от критерии създадени извън Църквата, отецът Джон Бер представя във първата глава самия Кръст, Страданието и Възкресението като онези събития, които водят до създаването на богословието. Разпятието е отправната точка на богословието, оста, около която се върти светът, върховното събитие, от което може да се изследва по истински начин и да се разкаже историята, която всъщност винаги е била и още е история на спасението. Затова, средоточието на Свещ. Писание е само Христос и това се изтъква от самия Него, когато Той казва: „Изследвайте Писанията, защото вие мислите чрез тях да имате живот вечен. И те са, които свидетелстват за мене“ (Йоан 5:39). По-късно също подчертава: „Защото, ако да бяхте вярвали на Моисея, щяхте да повярвате и на Мене, понеже той за Мене писа“ (Йоан 5:46).² Следователно Моисей е писал в миналото, но смисълът на словата му не се намира в исторически събития, а по-скоро се крие в начина, по който говори за Господ Иисус Христос. Вследствие на това цялото Свещ. Писание представлява указание, което ни води към Христос, за да можем ние да се срещнем с Него. Според отец Джон Бер, за да изясним тайнството на Христос, трябва да разберем и богословския контекст, в който са събрани текстовете, съставляващи Свещ. Писание, заедно с канона на истината и апостолското предание. Авторът изтъква, че тази богословска рамка е била установена в края на II в. от св. Иринеи Лионски, докато впоследствие се превръща в основа на православното християнство. Понеже св. Иринеи показва последователността и взаимовръзката между Свещ. Писание, канона на истината

¹ Pearson, A. Birger, „The Gospel according to the Jesus Seminar“, *Religion* 25:4 (1995), 317-338.

² Behr, John, *The Mystery of Christ: Life in Death*. Crestwood. New York, 2006, с. 50.

и апостолското предание. Във всички тях се открива проповядването на разпнатия и възкръсналия Христос в съответствие със Свещ. Писание. Това не означава обаче, че задачата на християните в настоящото е да съхраняват непокътнат един статичен корпус от знания и обичаи. Вярата и истината на християнството е динамична и есхатологична. Христос е винаги „идващият“ (срв. Мат. 11:13, 23:9 и 23:39); Той е съкровището, скрито в Писанията и срещата с Него води до преобразяването на човешкия живот. Опорната точка на Откровението и средството за нашата среща с Бога е именно апостолското проповядване и Евангелието.³ Канонът, преданието и апостолската приемственост заедно със Св. Писание осигуряват рамката, която ни води към Христос, там където човек може да Го опознае и да отговори по смислен начин на въпроса, Който Христос поставя: „а вие за кого ме мислите“ (Мат. 15).⁴

Отговорът на този въпрос не се основава в историческия анализ на новозаветните текстове като минали събития, а се намира в настоящото, като откриваме какъв смисъл има за нас Свещ. Писание. Понеже Христос остава „идващият“, Онзи който обяснява Писания на учениците Си, за да могат те да Го опознаят като Господ. Точно това изисква Христос и от съвременните хора, които искат да бъдат Негови ученици, т.е. да продължат да се занимават със Свещ. Писание в контекста на църковното Предание, следвайки правилото на истината. Преданието представлява приемствеността на тълкувателното взаимодействие със Свещ. Писанието. Така вярата, предадена от апостолите „веднъж и завинаги“, представлява активно и динамично движение, затова и Преданието не е убежище, а предизвикателство, което ни принуждава да се ангажираме със Свещ. Писание, да съзерцаваме Христос и да се научим да Му подражаваме.⁵

От тази гледна точка Бер продължава като обяснява други основополагащи богословски теми като сътворението, падението и спасението. Всъщност падението и греховността се разпознава само в светлината на Христос. Казано по друг начин, първо идва решението, а след това започваме да разбираме където е проблемът с човешката природа.⁶ Освен това

³ Behr, John, *op. cit.*, с. 52-53.

⁴ *Ibidem.*, с. 68.

⁵ *Ibidem.*, с. 68.

⁶ *Ibidem.*, с. 84.

в четвъртата глава авторът разглежда учението за Богородица в Евангелията и литургичните текстове. Накрая, в петата глава той се спира на Въплъщението и как то отразява начина, по-който вярващите разбират тялото. Изглежда, че целта на отец Джон Бер е да освободи съвременното богословие от модерните критерии за историческа достоверност, за да може то да се трансформира в свидетелство за преобразяващата сила на Бога. Следователно той определя подхода си като „постмодерен“ и постоянна покана за живот с Христос. Разбира се, такъв подход може да е полезен за модерните и по-скоро западни общества, особено ако вземем предвид изобилието на различни богословски течения, съответстващи на модерността: от екзистенциалното и диалектическото богословие, до политическото и феминисткото богословие и др.⁷ Но всички тези течения не са възникнали в средите на православното богословие, което и днес се отнася с недоверие към тях. Затова проблемът по-скоро е в отношението между православия и модерността, особено ако вземем предвид, че православният свят, поради исторически обстоятелства не е участвал във Ренесанса и Просвещението и, че до неотдавна, по-голямата част на традиционно православни страни е била под влияние на комунистическия атеизъм. Следователно богословският диалог със съвременните проблеми на модерното общество трябва по-скоро да бъде засилен и да не се избягва с оправданието за „модерните предразсъдъци“. Освен това историческият подход към богословието може да разкрие нашите грешки и предразсъдъци, които често се крият под лозунги за вяроност към „традицията и отците“. Въпреки тези критични забележки, мисля, че отец Джон Бер е създал увлекателно четиво, което подчертава значението на Христос като изходната точка на цялото богословие и правилно разбира популярната съвременна тенденция, която търси реалността на историята, отбелязвайки, че историята представлява често интерпретация на минали събития. Затова богословието трябва да се придържа към тълкуването и изповядването на истината, за да не се превърне в суха метафизика и митология.

⁷ За повече вж. Gibellini, Rosino, *La Teologia del XX Secolo*. Brescia, Queriniana, 2007.